

De Coepelduynen

Verrassend ongerept zeedorpenlandschap tussen Katwijk en Noordwijk

De Coepelduynen tussen Noordwijk en Katwijk aan Zee ogen verrassend en ruim, met grillig gevormde duinen. Het is niet groot, maar een van de mooiste voorbeelden van een zeedorpenlandschap in de kalkrijke Hollandse duinen. Een groot deel is voor en na het broedseizoen vrij toegankelijk buiten de paden die er trouwens nauwelijks zijn.

Tekst: Kees Vertegaal en Rolf Roos

Duizenden jaren lang stroomde de Rijn tussen het huidige Katwijk en Noordwijk uit in de Noordzee: een kilometers brede riviermond, met eb en vloed. In de Coepelduynen wandel je nietsvermoedend over deze oude Rijnmond. Verborgen in de ondergrond liggen hier geen strandwallen maar de verzande geulen en de kleiige

oevers van de vroegere monding van de Oude Rijn. Deze is in de loop van de 12^e eeuw verzand en overstoven. Sinds die tijd stroomt het rivierwater via de Lek richting Rotterdam. Tussen Noordwijk en Katwijk stoven daarna grote hoeveelheden zand vanaf het strand over het kustgebied. Zo ontstonden de Coepelduynen.

Ten zuiden van de Coepelduynen ligt nog steeds een verbinding van de Oude Rijn naar zee, de Uitwatering. Dit is geen restant van de vroegere rivier. Ze is door het Hoogheemraadschap van Rijnland in de jaren 1803-1807 aangelegd om overtollig regenwater uit de achterliggende polders op zee te kunnen spuien.

Noordduinen en Zuidduinen

De Coepelduynen heten in Katwijk de Noordduinen, in Noordwijk de Zuidduinen: logische, eeuwenoude namen en handig vanuit het perspectief van de zeedorpelingen, maar voor algemene toepassing wat minder

Op de luchtfoto (najaar 2017) richting Noordwijk vallen op: aangroeiende duintjes bij zee, veel struweel in de zeereep, veel verstuingen meer landinwaarts en de gemaaide Guytendel (boven de bocht in het fietspad).
Foto: Toine Cornelissen - Aircarus

Welriekende salomonszegel is vooral in het binnenduyn zeer algemeen.
Foto: Gerrit van Ommering

praktisch. Daarom: de Coepelduynen. Vanaf de middeleeuwen zijn ze door de bewoners van de zeedorpen voor van alles en nog wat gebruikt. Overal in het duin liet men koeien, geiten of schapen grazen. De vochtige valleitjes gebruikte men voor akkerbouw. Struiken werden gekapt en plaggen gestoken voor gebruik als brandstof. In het voorjaar werden eieren geraapt, in het najaar bramen geplukt. Deze milde vorm van 'roofbouw' heeft een onverwacht gunstige invloed gehad op het duin. Vele vaak bijzondere planten profiteren ervan als de kalkrijke grond een beetje wordt stukgetrapt. Ook een klein beetje bemesting kan geen kwaad. Resultaat is een bodem met een beetje humus en een kenmerkende begroeiing waarvoor de bioloog Henk Doing de term 'zeedorpenlandschap' bedacht. Het zeedorpenlandschap vinden we alleen in de omgeving van kustplaatsen met kalkrijke duinen: Schevenin-

gen, Katwijk, Noordwijk, Zandvoort, Wijk aan Zee en ten slotte Egmond.

Het Wantveld

Het grasveld direct ten noorden van de Uitwatering heet het Wantveld. Een 'want' is een vissersnet. Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw werden

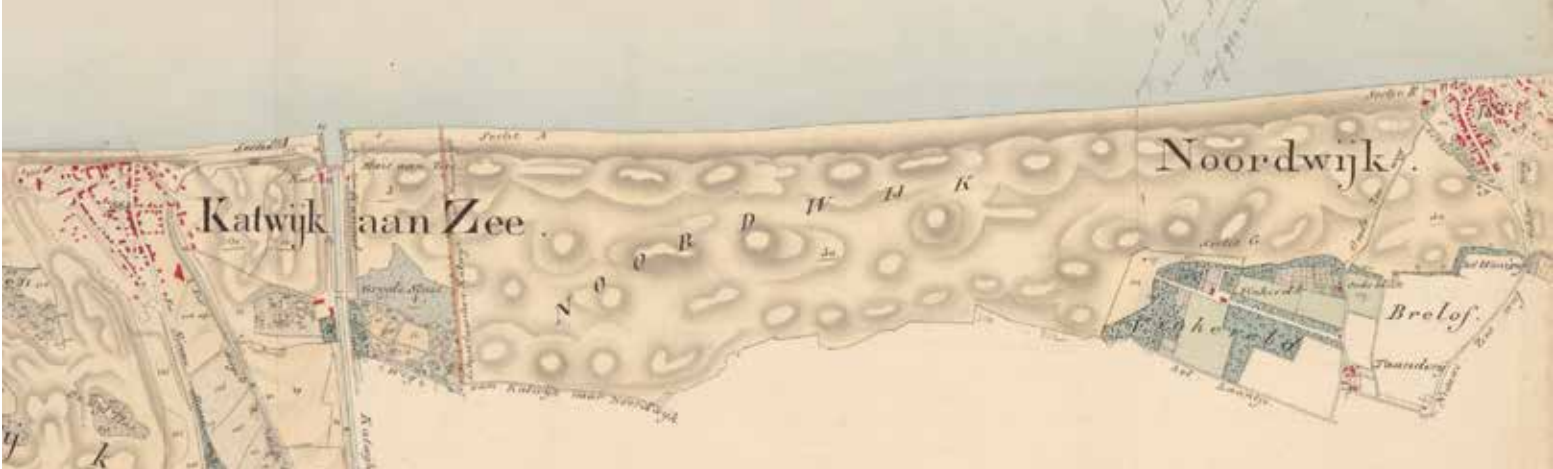

Hotspot Coepelduynen

Op www.duinenenmensen.nl staat een wandelroute door de Coepelduynen met elf opvallende plantensoorten die alle gezichten van dit duingebied laat zien: blauwe zeedistel, kruipend stalkruid, rode aardbeispinazie, rode ogentroost, wit vetkruid, grote tijm, kegelsilene, duinaveruit, duinroos, welriekende salomonszegel en stinkende ballote. Reacties op deze wandeling zijn welkom op info@duinenenmensen.nl

De duinkaart van D.T. Gevers uit 1828. De Coepelduynen liepen toen nog door tot de oude kern van Noordwijk. In de twintigste eeuw is het noordelijk deel van het duingebied veranderd in een grote villawijk. Langs zee ligt nu de 1200 m lange Koningin Astridboulevard. Aan de binnenduinrand is nog het oude landgoed Vinkeveld te zien. Hier zijn nu bollenvelden.

hier de netten van de Katwijkse haringvisserij te drogen gelegd en gerepareerd. Later werd er door boeren uit de omgeving vee geweid. De bodem is er wat voedselrijker dan in de rest van het duingebied. Er groeien akkerhoornbloem en wilde peen met hier en daar bijzonderheden als gevlekte en kleine rupsklaver, brede ereprijs, knolbeemdgras, blauwe zeedistel en duinplanten als het zouttolerante Deens lepelblad en knolboterbloem.

Hoge duinen met spontane verstuingen

De duinkammen zijn steile, langgerekte duinruggen van 20 à 25 meter hoog met smalle dalen daartussen. Door de

overheersende windrichting lopen ze bijna allemaal van west tot zuidwest naar oost tot noordoost. De valleitjes reiken vrijwel nergens tot het grondwater. Aan de binnenduinrand ten noorden van Estec ligt een groot duin met toppen tot 31 meter boven zeeniveau. Behalve bij Noordwijk is de binnenduinrand overal steil. In het begin van de twintigste eeuw is hier een strook van 200 tot 300 meter duin afgegraven voor winning van zand en uitbreiding van tuinbouwgrond. In de hoge en steile delen van de duinkammen liggen veel kleine en grotere zandverstuingen: windkuilen die het landschap een extra natuurlijke dimensie geven. In andere duinge-

bieden is op sommige plekken de (te dichte) vegetatie met bulldozers en kranen weggehaald om verstuingen weer op gang te brengen. Hier is het spontaan gegaan. De windgaten zitten vooral in de hoge delen van de duinkammen. In de dalen stuipt het niet of nauwelijks. Veel betreding is er alleen vlakbij de kustplaatsjes en ook dat houdt het landschap open. Voor de ‘off the road’ wandelaars is het middengedeelte van de Coepelduynen aantrekkelijk. Buiten het broedseizoen is klimmen over duinruggen en struinen door de laagtes toegestaan, er zijn geen paden. Het landschap is ruig en stil. In de dalen is er alleen maar duin te zien en de lucht daarboven. Maar vanaf een duinkam is dat anders: de skyline van Katwijk en Noordwijk en de bebouwing langs de binnenduinen zijn dan prominent in beeld. De valleien in de Coepelduynen zijn klein en blijven klein. Alleen in het midden zijn er een paar zo diep

uitgestoven dat de bodem er vochtig is: de Guytendel - genoemd naar de vroegere pachter Guyt - en de Spijkerdel. In 1991 is het verruigde voormalige akkertje van de Guytendel uitgegraven om de natuurlijke plantengroei te herstellen. Nu groeien er volop duizendguldenkruiden, parnassia en orchideeën waaronder moeraswespenorchis. In 2009 is met hetzelfde doel ook de nabijgelegen Spijkerdel afgeplagd. Hier staat opnieuw keverorchis.

Vanuit de binnenduinrand vallen de duinroosjes op die ten noorden van Katwijk net als in het zuidelijke ‘zustergebied’ Berkheide grote delen droog duinlandschap bedekken. Hier bloeit ook beemdkruid, wilde tijm, wondklaver en zandblauwtje en veel, heel veel welriekende salomonszegel. Langs het fietspad bij Katwijk staat op een paar plekken mierik, waarschijnlijk een relict van de vroegere tuinbouw op de duinlandjes. Bij Katwijk zijn rommelige, verstoorde plekken met typische duinonkruiden te vinden zoals knikkende distel, wegdistel en stinkende ballote.

Trends in de duinflora

Hoe verandert de duinflora hier de laatste tien, twintig jaar? De kenmerkende zeedorpenflora met kegelsilene en zwenkdravik floreert nog in de flink belopen noordoosthoek bij Noordwijk, maar nabij Katwijk is er sprake van verruiging en vergrassing. Hoewel

De duinen bij Noordwijk en Wijk aan Zee vormen het epicentrum van een ‘nieuwe’ orchidee, het duinhondskruid (Anacamptis pyramidalis var. dunensis). Nieuw is een rekbaar begrip want de plant staat op beide plekken al lang. Maar recent onderzoek heeft uitgewezen dat de hondskruid in de duinen een aparte status verdient. Het duinhondskruid verschilt van de normale vorm door een gedrongener vorm en een bochtiger stengel. Meest opmerkelijk: duinhondskruid bloeit een maand later dan de normale vorm. Foto: Adrie van Heerden

de spontane verstuingen hier door beheerder Staatsbosbeheer worden verwelkomd zijn er ook keerzijdes. Mooie mos- en bloemrijke noordhellingen raken soms overstoven. En de zuidhellingen met duinaveruit en nieuwe verstuingen lopen snel vol met de exoot bezemkruid. Achter en in de zeereep breidt struweel met veel vlier zich uit. De vroeger zo lage duinroosbegroeiingen groeien tegenwoordig hoog uit, waardoor ruimte voor korstmossen en fijne kruiden als kleine steentijm wordt beperkt. •

Kees Vertegaal is zelfstandig ecologisch adviseur en bestuurslid van de Stichting Berkheide Coepelduynen. Rolf Roos is schrijver en uitgever van natuurboeken (Uitgeverij Natuurmedia).

Bloeiende Duinen

Dit artikel is een hoofdstuk uit het boek ‘Bloeiende Duinen’ dat verschijnt op 2 maart 2019. Bloeiende Duinen neemt je mee op reis langs de kust. Van het Zwin in het zuiden via Zeeland, de Hollandse duinen tot alle Waddeneilanden inclusief Rottumer-oog. Tijdens deze tocht ontmoet je fascinerende duingebieden met een steeds ander karakter, geïllustreerd met de mooiste foto’s en kaarten. Honderd kenmerkende duinbloemen staan centraal. Wie zelf op pad gaat om de duinen te ontdekken kan kiezen uit circa vijftig begeleidende wandelroutes

waarbij bijzondere planten worden getoond (‘hotspots’). Deze staan online op www.duinenenmensen.nl en zijn vanaf nu te bezoeken. Het boek kan tegen gereduceerde prijs (€ 25 i.p.v. € 39,50) worden besteld: zie www.bloeiendeduinen.nl